УДК 339.54

ПРІОРИТЕТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄВРОПИ

Вірковська А.А.
Тернопільський національний економічний університет

У статті досліджено зовнішньоторговельні інтереси країн Європи та їхній вплив на пріоритети міжнародного співробітництва України. Розглянуто й охарактеризовано зовнішньоторговельні інтереси країн Європи. Виокремлено проблеми їхньої реалізації в процесі євроінтеграції України. Проведено моніторинг сучасного стану зовнішньоторговельного співробітництва України з країнами Європи. Окреслено пріоритети реалізації зовнішньоторговельних інтересів України.
Ключові слова: зовнішньоторговельні інтереси країни, зовнішньоторговельна діяльність, міжнародне співробітництво, країни Європи, інтеграція.

Постановка проблеми. Позиції країни у світовій економіці визначаються потребами, можливостями, а відповідно й інтересами у сфері зовнішньої торгівлі, що обґрунтовує різний ступінь їхнього залучення до міжнародної торгівлі. За зовнішньоторговельними інтересами країни досить деформовані, а у глобальному просторі розподіляються не лише з урахуванням рівня їхнього економічного розвитку, а й географічно-просторовою векторною спрямованістю. Найбільш ефективні умови для обміну досвідом і передовими практиками у сфері зовнішньої торгівлі сформовано країнами Європи, де інтеграційні процеси є основою розвитку європейської моделі формування та реалізації зовнішньоторговельних інтересів.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Пріоритети реалізації зовнішньоторговельних інтересів України з країнами Європи відображені у працях вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема: С. Беренди, Н. Божидарніка, І. Гладій, А. Дергачова, І. Іващук, Н. Кравчук, Т. Мельник, Є. Савельєва, С. Чужикова, А. Філіпенка, О. Шниркова, С. Юрія, Г. Моргентау, Дж. Стігліца, Дж. Акерлофа, М. Спенса та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на широкий спектр існуючих наукових досліджень з визначеної проблематики, новітні тенденції у глобальному торговельному просторі зумовлюють виникнення нових викликів для країн, передусім країн Європи, деформуючи їхні зовнішньоторговельні інтереси. Відповідно малодослідженими на сучасному етапі є питання впливу зовнішньоторговельних інтересів країн Європи на пріоритети міжнародного співробітництва України.

Мета статті. Головною метою цієї статті є розробка практичних рекомендацій щодо реалізації зовнішньоторговельних інтересів України в процесі євроінтеграції. Так як у системі зовнішньоторговельних пріоритетів України чільне місце має європейський вектор співробітництва, саме він відкриває нові перспективи співпраці із розвиненими країнами світу, надає можливості для забезпечення економічного розвитку, зміцнення позицій країни у системі міжнародних відносин.

Виклад основного матеріалу. Україна як повноправний суб'єкт міжнародних економічних відносин активно позиціонує себе у міжнародній торговельній площині, в тому числі й у Європейському економічному просторі. Європейський вектор співробітництва для нашої країни є одним із пріоритетних, про що зазначено в основних документах, які визначають стратегії економічного розвитку. Основним стратегічним партнером для України залишається Європейський Союз, відносини з яким у правовій площині започатковано із визнанням її незалежності. Оцінюючи зобов'язання України на початковому етапі встановлення відносин стратегічного партнерства відповідно до Плану дій, доходимо висновку про асиметрію інтересів і дисбаланс взятих до виконання зобов'язань і визначених кінцевих цілей. Якщо ЄС відкрито декларував залучення України в Європейський економічний й торговельний простір на правах країни-сусіда, то Україна тоді готова була на будь-які демократичні перетворення та соціально-економічні реформи відповідно до вимог ЄС, щоб у перспективі претендувати на створення асоціації та членство в інтеграційному об'єднанні, врегулювавши положення Угоди про партнерство і співробітництво на якісно новому рівні. Відтермінування створення зон вільної торгівлі з позицій ЄС зумовило необхідність проведення досліджень щодо недоцільності переформатування відносин через неготовність України виконувати висунуті вимоги [3, с. 7].

Враховуючи важливість для України питань програми сусідства з країнами ЄС, актуалізується впровадження основних напрямів європейської регіональної політики. Новий регіоналізм у Європі має бути прикладом узгодження інтересів країн на наднаціональному та субнаціональному рівнях, адже сучасні проблеми країн Європи виходять за межі ЄС, окрім того, формується нова структура світобудови на основі поєднання інтересів регіональних інтеграційних об'єднають та країн-лідерів. Україна визначилася із необхідністю імплементації досвіду європейського регіоналізму на початку XXI ст. та потребою територій для максимального використання їхнього потенціалу, передусім у зовнішньоторговельній сфері. Так, аналізуючи динаміку та структуру зовнішньоторговельних операцій регіонів України, доходимо висновку про її асиметрію, а відповідно і неможливість суб'єктів реалізувати власний потенціал та інтереси. Україна перебуваючи нині на зламі розвитку європейської та азійської цивілізацій, маючи налагоджені відносини з країнами ЄС та донедавна у СНД, знаходиться в стані балансування між політичними та зовнішньоторговельними інтересами. Отже, питання реалізації зовнішньо-

© Вірковська А.А., 2016

торговельного інтересу країн Європи знаходяться на межі зовнішньоекономічної політики та політики безпеки. З Євросоюзом Україна підтримує тісні двосторонні консультаційні відносини з питань зовнішньоторговельного партнерства в знак солідарності щодо здійснення демократичних трансформацій в ЄС та його позиції щодо інших країн з низьким рівнем демократії та монополізованою олігархічною економікою.

Для країни основними завданнями у зовнішньоекономічній політиці стало полегшення доступу українських товарів на ринки країн ЄС, що об'єктивно потребувало формування належного правового поля реалізації підготовчих процедур створення зони вільної торгівлі, узгодження секторальних питань. Після визначення країнами-членами СОТ реальної перспективи набуття Україною членства, у 2008 р. розпочалися перемовини щодо можливості створення поглибленої зони вільної торгівлі. Фахівці цілком чітко окреслили завдання України щодо формування правового підґрунтя для вільного переміщення товарів, послуг, капіталу між нашою країною та ЄС, та регуляторної політики для поступового входження України на внутрішній ринок ЄС [2, с. 61]. Оцінки щодо наслідків створення зони вільної торгівлі достатньо суперечливі для української економіки з огляду на відмінності у методиках розрахунків та статистичній базі, в котрій існують певні розходження даних у різних країнах. Крім цього, зовнішня торгівля є сферою, де перетинаються інтереси всіх учасників: як держав, інтеграційних об'єднань, так і підприємств та кінцевих споживачів товарів і послуг. З таких позицій математично комплексно оцінити ступінь задоволення інтересів усіх суб'єктів неможливо.

Для Європейського Союзу Україна тривалий час була надійним стратегічним партнером не тільки з позицій економічного та торговельного співробітництва, але й у геополітичному вимірі – стабільною країною в плані безпеки як країни-сусіда. За умови існуючої політичної нестабільності в Україні місія ОБСЄ є одним із гарантів у регіоні та забезпечення безпеки у Європі, що стало одним із чинників активізації співробітництва з країною та підписання не лише економічної, а й політичної частини угоди про асоціацію, щоб наша країна, як позаблокова держава могла на основі принципів міжнародного права підтримувати миролюбні сусідські відносини з іншими країнами, пришвидшити вирішення військових конфліктів. Саме з цих позицій активно розвиваються відносини між Україною та ЄС, що виявилось в активізації зовнішньоекономічного співробітництва впродовж останніх років.

Україна налаштована на розширення конструктивного діалогу з ЄС не лише щодо лібералізації торговельних потоків, а й спрощення візового режиму, щодо якого нині досягнуто суттєвих позитивних результатів. Обравши країни ЄС за пріоритет у реалізації зовнішньоторговельних інтересів, Україна під час переговорного процесу була зацікавлена у максимальному доступі на ринки ЄС. Аналогічний інтерес ЄС був продиктований близькістю території, ресурсним потенціалом країни, дешевою та водночас якісною робочою силою, містким ринком споживання тощо [6, с. 37].

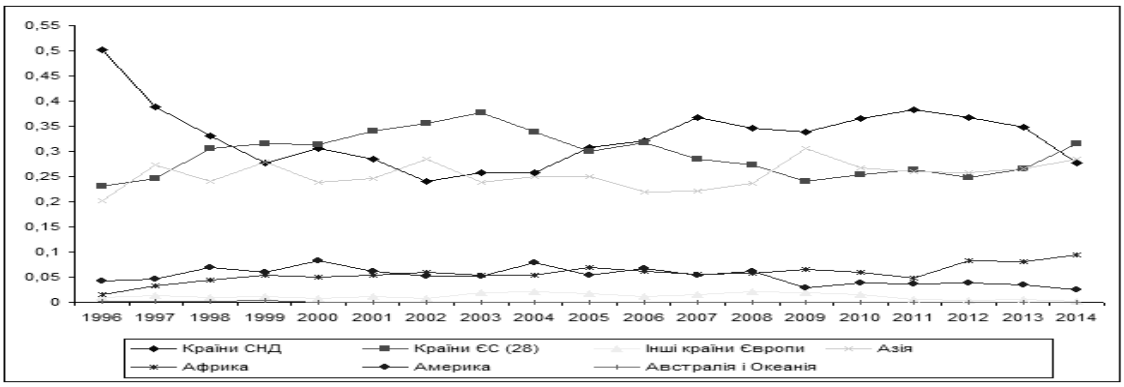

Рис. 1. Динаміка часток регіонів світу в експорті товарів з України

**Примітка: побудовано автором за даними Державної служби статистики України [1]*

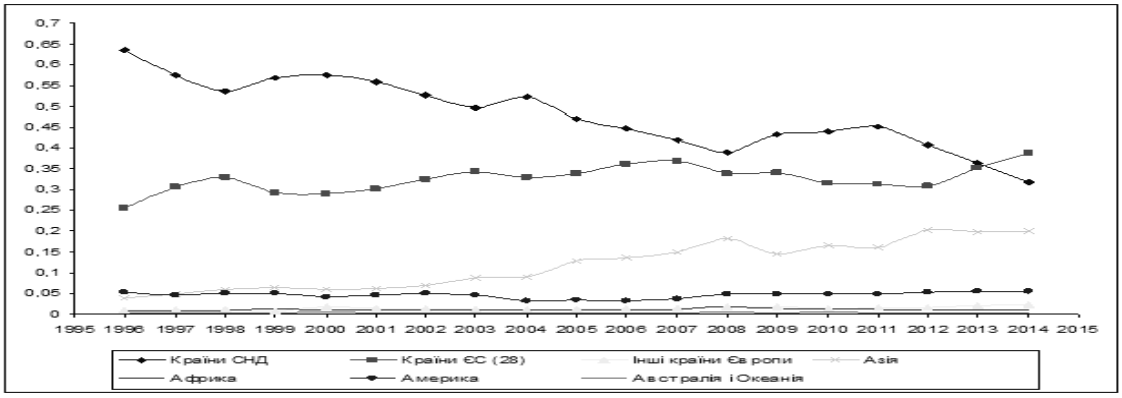

Рис. 2. Динаміка часток регіонів світу в імпорті товарів в Україну

**Примітка: побудовано автором за даними Державної служби статистики України [1]*

Таким чином, основним пріоритетом для України залишається європейський вектор реалізації зовнішньоторговельних інтересів. Стратегічне партнерство з країнами ЄС є однією із детермінант розбудови в Україні демократичного суспільства. Якщо на початку 90-х рр. XX ст. обрання європейської моделі розвитку було для країни орієнтиром для впровадження демократичних цінностей і ринкових принципів економічних реформ, то згодом воно трансформувалося у підтримку ЄС не лише економічних реформ в Україні, а й політичних, тому стратегічне партнерство буде охоплювати всі сфери, проте у новому форматі партнерства [4, с. 15].

У структурі зовнішньої торгівлі зростає роль країн ЄС в останні роки. В експорті товарів з України коливання часток інших країн Європи, Африки, Америки, Австралії та Океанії є незначним. Перерозподіл експортних потоків здійснюється, переважно, серед країн СНД, ЄС і Азії. За імпортом товарів в Україну коливання часток інших країн Європи, Африки, Америки, Австралії та Океанії є також незначним. Разом з тим, країни Азії з 2002 р. впевнено починають завойовувати український ринок. Частка країн ЄС теж сповільнено зростає, однак вона є стабільною, натомість зменшується частка країн СНД у загальному імпорті товарів (якщо у 1996 р. вона становила 63,47%, то у 2014 р. – 31,74%) (рис. 1 та 2).

Завдяки приєднанню України до основних Угод СОТ та реалізації плану дій з ЄС, починаючи з 2005 р., вона значно розширила торгівлю послугами, разом з тим, в останні роки, як і в торгівлі товарами, спостерігається переорієнтація експортних потоків з країн СНД на ринки інших європейських країн (рис. 3, 4).

Суттєво зросла частка країн ЄС у експорті послуг з України (з 13,35% у 1996 р. до 34,65% у 2014 р.), що зумовлено тривалими переговорами з приводу формування зони вільної торгівлі. Частка імпорту послуг країн ЄС на ринок України також зросла з 21,64% у 1996 р. до 49,41% у 2014 р.).

У структурі загального експорту послуг з України переважають транспортні послуги (53,3% у 2014 р.) і до країн ЄС – також транспортні послуги (46,4%); телекомунікаційні, комп'ютерні та інформаційні послуги становлять 17,1%; переробка матеріальних ресурсів – 15,4%; ділові послуги – 13,1% (55,6% професійні та консалтингові). В структурі імпорту послуг основна частка належить також транспортним послугам (23,7%), ділові послуги займають 17,2%, державні та урядові послуги – 10,3%, фінансові послуги – 14,1% (2014 р.). Разом з тим, вразливим для України залишається фінансовий і банківських сектори, де послуги імпортують розвинені країни, в тому числі ЄС. Саме сфера фінансових послуг тривалий час визначалася фахівцями як такою, що потребує посиленого захисту від проникнення на ринки іноземних постачальників, що було пов'язане із лібералізацією умов торгівлі відповідно до взятих зобов'язань щодо СОТ, хоча приведення фінансового ринку у відповідність до стандартів ЄС забезпечить прозорість та ефективність його функціонування. Однак слід враховувати і сучасні процеси транснаціоналізації у цьому секторі, адже компаніями-лідерами у

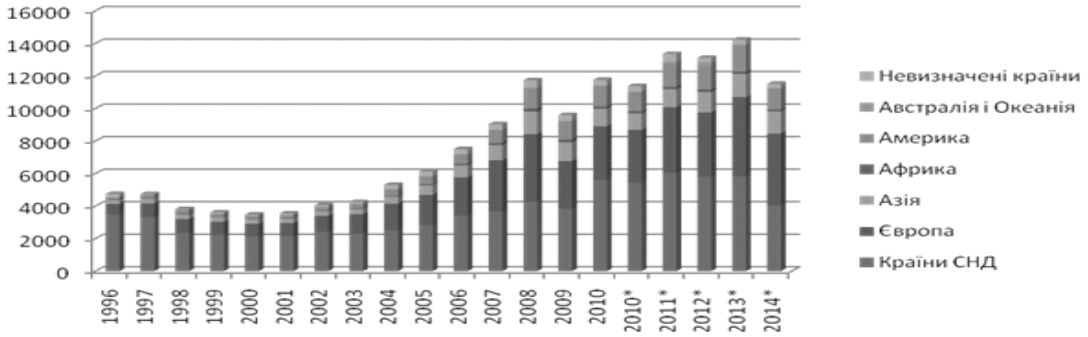

Рис. 3. Динаміка географічної структури експорту послуг з України у 1996-2014 рр. (млн. дол.)

**Примітка: побудовано автором за даними Державної служби статистики України [1]*

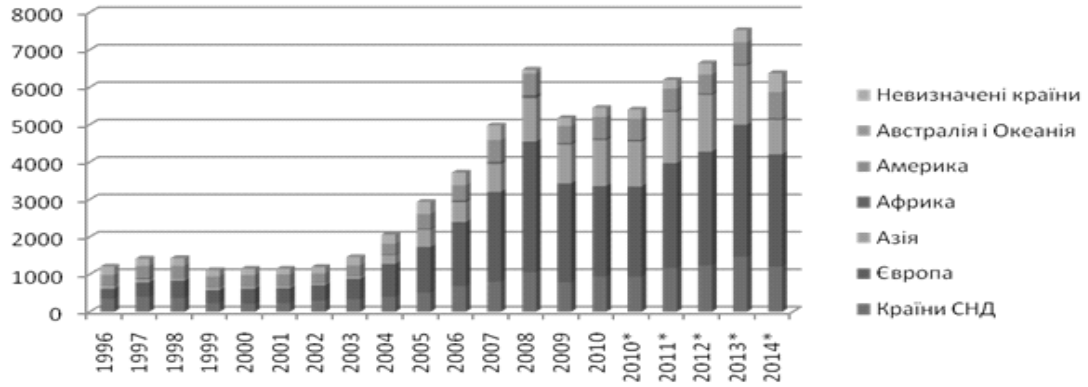

Рис. 4. Динаміка географічної структури імпорту послуг в Україну в 1996–2014 рр. (млн. дол.)

**Примітка: побудовано автором за даними Державної служби статистики України [1]*

світі у 2014 р. були такі, що надають фінансово-банківські послуги [5, с. 56].

Враховуючи необхідність торговельної інтеграції, результатом довготривалого процесу перемовин між Україною та ЄС стало розширення співробітництва та Угода про асоціацію між Україною і Європейським Союзом та їхніми державами-членами (УПА), підписання політичної частини якої відбулося 21 березня 2014 р., а економічної – 27 червня того ж року. Підписання угоди передбачає суттєво більший за обсягом і глибший за змістом характер взаємовідносин, адже зона вільної торгівлі для України впливає не лише на питання торгівлі, а й залучення іноземних інвесторів на умовах стабільності та регуляторного забезпечення умов співробітництва. Іноземні інвестиції для української економіки залишаються важливим джерелом розвитку, проте дедалі частіше теорія розходиться з практикою, зважаючи на структуру інвестиційного співробітництва України з країнами світу – відплив українських інвестицій переважно спрямовується в економіку Кіпру, причому у фінансовий сектор і сферу нерухомості. Таке співробітництво потребує більшої прозорості та посилення контролю за переміщення таких інвестиційних потоків. Вважаємо, що є й окремі сектори української економіки, які не готові до лібералізації імпортного режиму для товарів і послуг з ЄС, навіть незважаючи на запровадження перехідного періоду, через невідповідність стандартів якості, технічних стандартів, зокрема це стосується галузей сільського господарства [7, с. 18]. Створення та дієвість зони вільної торгівлі як стратегічна мета України – це логічний підсумок економічного та торговельного співробітництва з ЄС, адже, як підтверджує дослідження, для України інтеграційне об'єднання є значним ринком збуту товарів і послуг.

Висновки і пропозиції. При формуванні пріоритетів товарної структури зовнішньої торгівлі України необхідно враховувати нові виклики, які постали перед суб'єктами зовнішньої торгівлі, світову кон'юнктуру ринків і швидку зміну цінових чинників. Так, дослідження підтверджує сировинну структуру українського експорту, проте є компанії, які здійснюють переробку, наприклад, сільськогосподарської продукції, і готову конкурентоспроможну продукцію постачають на ринки інших країн (TB Fruit, Terra Food, ViOil та ін.). У 2014 р. сировинна продукція сільського господарства (зерно, олія та жири) стала основною в структурі експорту, тому Україна поступово перетворюється в аграрного експортера, зважаючи на втрати промислового виробництва, а відповідно відбувається зменшення обсягів видобутку й експорту продукції машинобудування, металургії та видобувної промисловості. Ще однією значимою складовою українського експорту є напівфабрикати із сталі та залізної руди. За таких деформованих умов зовнішньої торгівлі промисловість України перестає бути визначальним чинником формування конкурентних переваг країни на світових ринках, що не забезпечує реалізацію її зовнішньоторговельних інтересів, оскільки ресурсне забезпечення є достатнім для перетворення промисловості у драйвер економічного зростання. Виявляється суперечність зовнішньоторговельних інтересів країн, коли Україна цікавить стратегічних партнерів, у т. ч. й країни Європи, лише з позицій отримання максимальної корисності, що становить загрозу національній безпеці. Щодо політики імпорту товарів в Україну зазначимо, що за цих умов під загрозою опиняться виробники сільськогосподарської продукції, адже запровадження нульових ставок мита у 2016 р. на окремі види товарів супроводжується зростанням обсягів імпорту з країн ЄС. Відповідно головними завданнями для України у короткостроковій перспективі має стати вирівнювання структури зовнішньої торгівлі та пошук нових зовнішньоторговельних інтересів і ринків збуту, а досягнення цього неможливе без створення внутрішнього макроекономічного та інституційного середовища для повноцінного та еквівалентного стратегічного партнерства з країнами.

Отже, основне пріоритетне завдання стратегічного співробітництва України з країнами Європи вбачаємо у розширенні обсягів зовнішньої торгівлі та підвищенні конкурентоспроможності українських виробників відповідно до національних інтересів.

Список літератури:

1. Інтернет-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua
2. Співробітництво України з ЄС: думки та оцінки експертів // Українсько-іспанський стратегічний діалог. Україна на шляху до ЄС. – К., 2012. – С. 61–68.
3. Цирфа Ю. ЄС + Україна = Угода про асоціацію… Саміт «Східного партнерства» й подальша кооперація / Ю. Цирфа // Віче. – 2013. – № 23. – С. 7–11.
4. Шаповалова О. Від слів до справи: здобутки та проблеми європейської інтеграції України / О. Шаповалова // Зовнішні справи. – 2012. – № 1. – С. 15–19.
5. Шинкарук Л.В. Економічний вимір участі України в інтеграційних процесах / Л. В. Шинкарук // Вісник Національної академії наук України. – 2014. – № 5. – С. 56–61.
6. Шнирков О. І. Пріоритети зон вільної торгівлі України / О. Шнирков // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. – 2012. – Вип. 38/39. – С. 37–38. (Серія: Міжнародні відносини).
7. Are preferential trade arrangements appropriately managed?: special report // Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014. – 63 p.

Вирковская А.А.
Тернопольский национальный экономический университет

ПРИОРИТЕТЫ РЕАЛИЗАЦИИ ВНЕШНЕТОРГОВЫХ ИНТЕРЕСОВ УКРАИНЫ СО СТРАНАМИ ЕВРОПЫ

Аннотация
В статье исследованы внешнеторговые интересы стран Европы и их влияние на приоритеты международного сотрудничества Украины. Рассмотрены и охарактеризованы внешнеторговые интересы стран Европы. Выделены проблемы их реализации в процессе евроинтеграции Украины. Проведен мониторинг современного состояния внешнеторгового сотрудничества Украины со странами Европы. Определены приоритеты реализации внешнеторговых интересов Украины.
Ключевые слова: внешнеторговые интересы страны, внешнеторговая деятельность, международное сотрудничество, страны Европы, интеграция.

Virkovska A.A.
Ternopil National Economic University

PRIORITIES OF UKRAINE`S FOREIGN TRADE INTERESTS REALIZATION WITH EUROPEAN COUNTRIES

Summary
This article explores the foreign trade interests in European countries and their impact on international cooperation priorities of Ukraine. The foreign trade interests of European countries are characterized. The problem of their realization in the process of Ukraine`s European integration is determined. Current state monitoring of Ukraine`s cooperation with European countries is made. Priorities of Ukraine`s foreign trade interests are outlined.
Keywords: country's foreign trade interests, foreign trade activity, international cooperation, European countries, integration.